

MARCUS VIPSANIUS AGRIPPA , EEN HISTORISCHE FIGUUR

Een categorie munten die door heelwat verzamelaars als interessant worden beschouwd zijn de munten van de Romeinse keizers. Die keizerlijke munten zijn ook van een onschatbare historische waarde om de portretten die er op voorkomen. Financieel is het voor de gewone verzamelaar ook vrijwel onhaalbaar van iedere keizer een munttype te bezitten. Men zal zich dan misschien beperken door alleen een type te verzamelen van keizers die geschiedkundig enige betekenis hebben gehad.

Octavianus, de latere keizer Augustus, was de zoon van Caius Octavius Rufus en Atia, familieleden van Julius Caesar, die hem in 45 v. Chr. tot erfgenaam maakte. Augustus, achterneef van Caesar en eerste keizer van het Romeinse Rijk, heeft zich vooral toegelgd op het bekomen van de vrede (pax romana). Jaren van voortdurende strijd, oorlogen te land en op zee, hadden de welvaart van de Romeinse staat geremd. Augustus werd door de bekomen vrede geëerd door het Romeinse volk en voelde zich een gelukkig man, behalve in zijn huwelijk. Eigen bloedverwanten, die Augustus als opvolger had aangeduid, waren hem reeds tijdens zijn leven ontvallen. Zijn opvolger moest iemand zijn die de roem en de sympathie van hun keizer zou verder zetten. Om zijn inzicht en wijze van regeren benoemde hij daarom zijn schoonzoon, Agrippa.

Wie was deze eminente schoonzoon ?

Marcus Vipsanius Agrippa werd in 63 v. Chr. geboren uit eenvoudige ouders. Door zijn militaire opleiding en persoonlijke inzet bekwam hij zeer vlug de hoogste graad in het leger : generaal van het landleger en admiraal van de zeevloot.

Zeer actief werd hij op 23-jarige leeftijd een hoog geplaatst magistrat en tevens hoofd van de veiligheid aan het keizerlijke hof te Rome. Later werd hij gouverneur van Rome en werd zelfs driemaal tot consul verkozen.

Julius Caesar werd in 44 v. Chr. vermoord, de weerstand van de aanhangers van de Republiek werd gebroken door het Tweede Triumviraat, Lepidus, Marcus Antonius en Octavianus dat op losse schroeven kwam te staan. Lepidus, generaal van Julius Caesar, die toezicht had over Afrika werd er van verdacht met Pompeius Sextus samen te werken. Hem werd alle macht ontnomen. Marcus Antonius, met standplaats in het Oosten, zocht hulp bij de Egyptische Cleopatra en Octavianus probeerde in het Westen een keizerrijk te stichten.

Wanneer Antonius zijn vrouw Octavia, zuster van Augustus, in de steek liet en grote gebiedsdelen van het Rijk aan Cleopatra gaf, was de vriendschap zoek.

Octavianus keerde zich tegen zijn schoonbroer en zocht steun bij Agrippa. Antonius trachtte met zijn vloot alle handelsverrichtingen naar de Romeinse havens te beletten. Zelfs zijn muntuitgiften waren militair gericht. Als beeldenaar zal men het oorlogsschip voorstellen waarbij het aantal legioenen, XXX in aantal, niet werd vergeten. Octavianus bleef niettemin waakzaam en liet

op zijn munten het symbool van Pax of Victoria aanbrengen. Pax (voorstelling van een olijftak) : de vrede aan de overwonnen vijanden opgelegd. Victoria (voorstelling van een schild, trofee of krans) : symbool van de overwinning.

Het onvermijdelijke gebeurde. Sextus Pompeius, heerser van Sicilië, Sardinië en de Middellandse Zee, in 43 v. Chr. door de Senaat als hoofd van de zeevloot aangeduid maar ervan verdacht het triumviraat te ondermijnen, verloor de strijd in de slag bij Philippi in 42 v. Chr. In het gewapend treffen te Actium (31 v. Chr.) tussen de schepen van Marcus Antonius en Cleopatra enerzijds en deze van Octavianus anderzijds mag de overwinning opnieuw toegekend worden aan Marcus Agrippa. Deze was inmiddels een persoonlijke vriend van Octavianus geworden. Bij zijn terugkeer naar Rome zal Octavianus van de Senaat de titel verkrijgen van Augustus (de Verhevene) en Princeps civitum (eerste burger van de Staat).

Agrippa werd als een held door het Romeinse volk begroet en kreeg van Octavianus de hoogste onderscheiding : admiraal van de zeevloot. Deze benoeming bracht hem in de keizerlijke kringen waar hij Julia, de dochter van de keizer uit zijn huwelijk met Scribonia ontmoette die weduwe was van haar neef Marcellus. Door de vriendschap kwam een huwelijk tot stand (21 v. Chr.).

Als vertrouweling van de keizer werd Agrippa zijn rechtstreekse medewerker en werd hij belast met het toezicht op de bouwwerken, wegeaanleg en het marktlevens in en rond de stad Rome. Aan hem danken we heelwat kunstwerken alsmede de ontplooiing van het stadsleven in de onmiddellijke omgeving van het Forum Romanum. Het centrum van Rome bestond niet uit het Forum alleen. Agrippa heeft het stadsplan voor vernieuwing op kaart gebracht : het inplanten van de woonwijken voor de rijke burgerij, woonhuizen voor de min-goede klasse en deze van het ontspanningsleven ! Een strook moerasgrond liet hij droogleggen zodat op deze aangelegde groene vlakte (Campus Martius), de jeugd verzamelde om lichaams-sport te beoefenen. Voor de ouderen van dagen was de Campus Martius het ideale oord om er rustig te kunnen wandelen, heerlijk te zonnen en te genieten van de rust. Later zal keizer Nero op deze plaats zijn prachtige badplaatsen (Thermen) laten bouwen.

In de onmiddellijke omgeving werden Ara Pacis, de Thermen en het Pantheon van Agrippa gebouwd. Het Pantheon is een van de best bewaarde bouwwerken van Rome. Het was voor de Romeinen het meest geliefde monument, thans door de moderne Romeinen oneerbiedig "de Rottonde" genoemd. Zelfs in de Middeleeuwen legden de Romeinse senatoren de eed af, "de Engelenburcht, de Sint Pieter en het Pantheon" te zullen beschermen. Een inscriptie op de architraaf vermeldt : M(arcus) Agrippa L(ucii) f(ilius) consul tertium fecit.

Agrippa was zich ervan bewust dat het stadsleven en het stadsverkeer moesten verbeteren. Volgens Horatius kon men zich in de straten alleen met behulp van zijn ellebogen een weg banen en was er wandelen niet zonder gevaar ! Het Forum, gelegen in het centrum van de stad, was tot het middaguur de verzamelplaats van de bevolking. Van zonsopgang tot rond 10 uur in de voormiddag was het verkeer voor gespan gesloten en zag men tussen de menigte de

dragers met hun draagstoelen voortbewegen. In de namiddag even verpozen om rond 16 uur opnieuw in beweging te komen voor het ontspanningsleven. Van de vele kleine steegjes en de duisternis profiteerden heel wat jongelui om zich te buiten te gaan aan de meest ergerlijke uitspattingen. De politie waakte wel, maar ze kon niet overal zijn.

Agrippa had zich enorm ingezet voor het welzijn van het Romeinse Rijk. Samen met zijn vriend Maecenas ging alle aandacht naar de kunst, de letteren en de wetenschap. Door hen mag gezegd worden dat Rome de hoofdstad werd van de bewoonde wereld. Spijtig zijn uit deze tijd niet veel kunstwerken bewaard gebleven. De enige manier waarop men van deze oorspronkelijke gebouwen een idee kan krijgen, tonen ons de keerzijden van sommige Romeinse munten. Tempels gewijd aan de goden Jupiter, Juno, Minerva e.a. Van de eerste tempels, die er werden gebouwd, is die van Janus de meest bekende. De poorten van deze tempel werden slechts gesloten wanneer er vrede was. Van deze tempel is niets overgebleven, maar muntstukken uit de periode van keizer Nero hebben het beeld bewaard. Meer dan de helft van de kunstenaars die te Rome aan deze gebouwen en beeldhouwwerken werkten waren Grieken, destijds door Pompeius en Octavianus als krijgsgevangenen binnen Rome gebracht.

Tussen 19 en 18 v. Chr. werd Agrippa naar Spanje gestuurd om er enkele opstanden te onderdrukken. Het is dan dat hij de Aquaduct van Nemausus, het tegenwoordige Nîmes, liet bouwen. De lengte van de gehele waterleiding bedroeg 50 km., had een hoogte van 50 m. en voerde over het dal van de Gard, thans de plaats Uzès, de hoofdbaan naar Nîmes gelegen in de Provence. Agrippa die aldaar de rechterlijke macht en het opperbevel van het leger waarnam, kreeg er alle vertrouwen en de opstanden werden vrijvlug bedwongen. Bij zijn terugkeer naar Rome werd Agrippa aangeduid als de troonopvolger van keizer Augustus.

Agrippa was niet alleen een voorzichtig, wijs en actief ambtenaar, maar was bovendien zeer onderlegd in militaire aangelegenheden. Om gemakkelijk hun soldaten naar de uithoeken van de bezette gebieden te kunnen zenden, legden de Romeinen zeer vele banen aan. Daarvoor moesten moerassen gedempt, soms bruggen geslagen en bomen omgehakt worden: een werk dat niet te onderschatten was en veel tijd in beslag nam. Deze banen (heirbanen) doorsneden in die tijd Gallië en waren nuttig voor het handelsverkeer met Rome. Ze maakten het mogelijk, op een vlotte wijze soldaten te sturen naar die plaatsen waar opstanden losbraken. Deze steenwegen waren zo sterk gebouwd, dat zij honderden jaren stand hielden. Deze heirbanen waren soms 10 tot 15 m breed. Het vernuftig systeem van deze wegeaanleg wordt ook aan Agrippa toegeschreven. Gallië kreeg één van de belangrijkste militaire en commerciële wegen zoals de weg van Bavai langs Tongeren naar Keulen, vermits Agrippa er de bestuurszaken van Rome waarnam. Augustus gaf hem de opdracht speciale aandacht te schenken aan "Caesar's Bellum Gallicum", d.w.z. de gebieden van Noord-Frankrijk, Zuid-Nederland en België. In 15 v. Chr. werd uit zijn huwelijk Agrippina geboren. Zij huwde later Germanicus, zoon van de beroemde generaal Nero Claudius Drusus, die met succes tal van overwinningen behaalde op de Germanen. Uit hun huwelijk werden negen kinderen geboren waaronder de waanzinnige Caligula.

In 13 v. Chr. ondernam Agrippa met sukses een veldtocht naar het Oosten en wist met zijn legioenen Illyricum en Pannonië (thans de landstreek Joegoslavië en Hongarije), te bezetten. Tiberius, de latere keizer, zal nu met de plaatselijke bendeleiders afrekenen. Een munttype herinnert aan deze wapenfeiten. Het werd geslagen te Lugdunum in goud en in zilver en beeldt Tiberius af in quadriga of vierspan.

Agrippa, de aangeduide opvolger van keizer Augustus en door vele Romeinen op de handen gedragen, stierf in Campanië (Zuid-Italië, nabij Napels) na zijn terugkeer uit Pannonië in 12 v. Chr. Aangaande de doodsoorzaak is door de historici niets opgetekend. In het mausoleum opgericht ter ere van Augustus werd zijn lichaam bijgezet.

Een jaar na de dood van Agrippa huwde Julia de toekomstige keizer Tiberius die zijn vrouw Vipsania in de steek liet. Toen wist zij niet dat Tiberius haar man, Germanicus en goeverneur van Syrië, in Antiochië door vergiftiging liet ombrengen. Later werd Julia samen met haar dochter Julia (jun.) op grond van onzedelijkheid naar het eiland Pandataria (Zuid-Italië) verbannen. Beiden werden met de jongste zoon van Agrippa x Julia, Agrippa Postumus enkele weken na de dood van keizer Augustus op bevel van Tiberius omgebracht.

Agrippa Postumus werd te Rome geboren in 12 v. Chr. Zijn vader was toen al overleden. Hij werd door keizer Augustus in 4 n. Chr. geadopteerd en kreeg de titel van Caesar. Voor deze gelegenheid werd een munttype, in klein brons, geslagen in de kolonie Corinthië (BMC, boekdeel *Corinth*, *Catalogue of Greek Coins*, p. 62, nr. 510). In 2 v. Chr. waren de broers van Agrippa Postumus, Caius (+ 4 n. Chr.) en Lucius (+ 2 n. Chr.) tot de rang van Caesar verheven. Beiden vonden echter de dood tijdens een veldtocht. Nu viel de keuze op Tiberius. Zijn huwelijk met Julia bracht hem reeds in de keizerlijke familie en bij het overlijden van Augustus werd hij zijn opvolger. In het begin regeerde hij zeer goed. Maar er kwam vlug een grote wijziging in zijn gedrag. Hij werd wantrouwig en gesloten van karakter, weldra mensenhater die niemand meer vertrouwde. Uit een zekere angst verliet hij Rome en ging zich vestigen op het eiland Capri. Alleen genieten en pleziermaken was zijn doel. Welke tegenstellingen opzichte van keizer Augustus en Agrippa! De staatszaken werden toevertrouwd aan Sejanus, hoofd van de Pretoriaanse wacht. Sejanus was ijdel en dacht zelf keizer te worden. Hierop liet Tiberius zijn vrouweling wurgen en alle verdachte elementen onder zijn ogen in zee werpen. Heel wat Romeinen en officieren keerden zich tegen hun keizer. Tiberius werd door Macro, een van zijn trouwe lijfwachten, omgebracht.

MUNTUITGIFTEN ONDER DE REGERING

Verklaringen :

Vz. = Voorzijde - Kz. = Keerzijde - AV = Goud (Aureus)
AR = Zilver (Denarius) - AE = Brons

- Julius Caesar en Octavianus, ± 44 v. Chr.

AR Vz. DIVVS IVLIUS DIVI.F.

Hoofden van J. Caesar en Augustus naar elkaar gekeerd.

- Kz. M. AGRIPPA COS. / DESIG.
Tekst op twee lijnen.
SEAR, p. 75, nr. 313. (Rome) 38 v. Chr.
- Octavianus, 42 - 27 v. Chr.
- AR Vz. IMP. CAESAR. DIVI. IVLI.F.
Octavianus blootshoofds.
Kz. M. AGRIPPA. COS. / DESIG.
Tekst op twee lijnen.
NIC, deel 1, p. 42. (Lugdunum) 38 v. Chr.
- Augustus en Agrippa, 27 v. Chr. - 14 n. Chr.
- AV Vz. CAESAR AUGUSTUS
Augustus blootshoofds, naar rechts gekeerd.
Kz. M. AGRIPPA PLATORINUS III VIR.
Beeldenaar naar rechts gekeerd. Kroon, symbool van versterkte of onmuurde stad, op het hoofd.
RIC, deel 1, p. 77, nr. 170. (Rome) 13 v. Chr.
- AR Vz. CAESAR AUGUSTUS
Augustus blootshoofds, naar rechts gekeerd.
Kz. M. AGRIPPA PLATORINUS III VIR.
Agrippa blootshoofds, naar rechts gekeerd.
RIC, deel 1, p. 77, nr. 169. (Rome) 13 v. Chr.
- AR Vz. AUGUSTUS COS. XI.
Gelauwerd hoofd, naar rechts gekeerd.
Kz. M. AGRIPPA. COS. TER. COSSUS. LENTULUS.
Hoofd van Agrippa naar rechts gekeerd. Kroon, symbool van versterkte of onmuurde stad, op het hoofd.
RIC, deel 1, p. 77, nr. 172. (Rome) 13 v. Chr.
- AR Vz. CAESAR AUGUSTUS
Augustus blootshoofds, naar rechts gekeerd.
Kz. C. SULPICIUS. PLATORIN.
Augustus en Agrippa, naast elkaar gezeten.
RIC, deel 1, p. 76, nr. 168. (Rome) 13 v. Chr.
- AR Vz. AUGUSTUS
Augustus blootshoofds, naar rechts gekeerd. In de hals een kromstaf.
Kz. C. MARIUS. TRO. III. VIR.
Augustus en Agrippa, naast elkaar staande.
RIC, deel 1, p. 76, nr. 163. (Rome) 13 v. Chr.
- AR Vz. AUGUSTUS
Augustus blootshoofds, naar rechts gekeerd.
Kz. L. LENTULUS. FLAMEN. MARTIALIS.
Augustus met schild CL(ipeus) V(irtutis) = schild van de moed, kroont Agrippa die in het bezit is van een speer en Victoria.
RIC, deel 1, p. 77, nr. 173. (Rome) 13 v. Chr.

- Tiberius, 14 - 37 n. Chr.

- AE Vz. M. AGRIPPA L. F. COS III
Hoofd van Agrippa met stralenkroon, naar links gekeerd.
Kz. S. C.
Neptunus staande, naakt, in de rechterhand een dolfijn,
in de linkerhand een drietand. Over de schouder een
mantel geslagen.
RIC, deel 1, p. 108, nr. 32. (Lugdunum) 15 - 14 v. Chr.
- AE Vz. M. AGRIPPA L. F. COS III
Agrippa blootshoofds, naar links gekeerd.
Kz. PROVIDEN. S.C.
Voorstelling van een altaar.
RIC, deel 1, p. 108, nr. 34. (Lugdunum) 15 - 14 v. Chr.
- AE Vz. M. AGRIPPA L. F. COS. III
Agrippa blootshoofds, naar rechts gekeerd.
Kz. DIVUS AUGUSTUS PATER
Hoofd van Augustus met stralenkroon, naar links gekeerd.
RIC, deel 1, p. 108, nr. 35. (Lugdunum).
- AE Vz. M. AGRIPPA L. F. COS. III
Hoofd van Augustus met stralenkroon, naar links gekeerd.
Kz. TI. CAES. DIVI. AUG. F. AUGUST. P.M. TR. POT. XXIIII
In het midden S. C.
RIC, deel 1, p. 107, nr. 29. - Hybride - (Lugdunum).
- AE Vz. IMP. DIVI. F.
Hoofd van Augustus, gelauwaard, en Agrippa, blootshoofds,
rug aan rug voorgesteld.
Kz. COL. NEM.
Aan een palmboom geketende krokodil.
RIC, deel 1, p. 44. (Kolonie Nemausus).
15 - 14 v. Chr.
- AE Vz. IMP. DIVI. F. P. P.
Hoofd van Augustus, gelauwaard, en Agrippa, blootshoofds,
rug aan rug voorgesteld.
Kz. COL. NEM.
Aan een palmboom geketende krokodil.
RIC, deel 1, p. 44. (Kolonie Nemausus) 2 v. Chr.
- Titus, 79 - 81
- AE Vz. M. AGRIPPA L. F. COS. III
Hoofd van Agrippa met lauwerkrans, naar links gekeerd.
Kz. IMP. T. VESP. AUG. REST. / S.C.
Neptunus staande, naakt. In de rechterhand een dolfijn,
in de linkerhand een drietand. Over de schouder een
mantel geslagen.
RIC, deel 2, p. 143, nr. 209. (Rome).

- Domitianus, 81 - 96

AE Vz. Zoals bij Titus.

Kz. IMP. D. AUG. REST. / S.C.
Voorstelling zoals bij Titus.

RIC, deel 2, p. 212, nr. 457. (Rome).

- Trajanus, 98 - 117

AE Vz. M. AGRIPPA COS. TER. COSSUS. LENTULUS / IMP. CAES.
TRAJAN. AUG. GER. DAC. P. P. REST. Tekst op twee lijnen.
Hoofd van Agrippa met stralenkroon, naar rechts gekeerd.

Kz. AUGUSTUS COS. XI.
Gelauwerd hoofd van Augustus, naar rechts gekeerd.

RIC, deel 2, p. 311, nr. 818. (Rome).

- Munten geslagen in de kolonie :

AE Vz. ἘΒΒΑΙΤΟΙ

Hoofden van Augustus en Livia naar elkaar gekeerd.

Kz. ΑΑΒΒΑΝΔΕΣΝ

Hoofd van Agrippa met lauwerkrans, naar links gekeerd.
De hoofden van Caius en Lucius, naar rechts gekeerd.

BMC, boekdeel Caria (Alabanda), p. 5, nr. 28.

AE Vz. CAESAR TR. POT. AGRIPPA

Hoofden van Augustus en Agrippa naar elkaar gekeerd.

Kz. SCATO PROCOS

Tekst in lauwerkrans.

BMC, boekdeel Cyrenaica, p. 119, nr. 36.

AE Vz. ἘΒΒΙΑΙΤΟΥ ΚΤΙΣΙΜΑ

Agrippa blootshoofds, naar links gekeerd.

Kz. ΝΙΚΟΤΟΑΙΣ ΙΕΡΑ

Dolfijn in het midden.

BMC, boekdeel Thessaly (Nicopolis), p. 103, nr. 13.

AE Vz. IMP. CAESAR DIVI. F.C.G.I.P.

Augustus blootshoofds, naar rechts gekeerd.

Kz. M. AGRIPPA

Agrippa blootshoofds, naar rechts gekeerd.

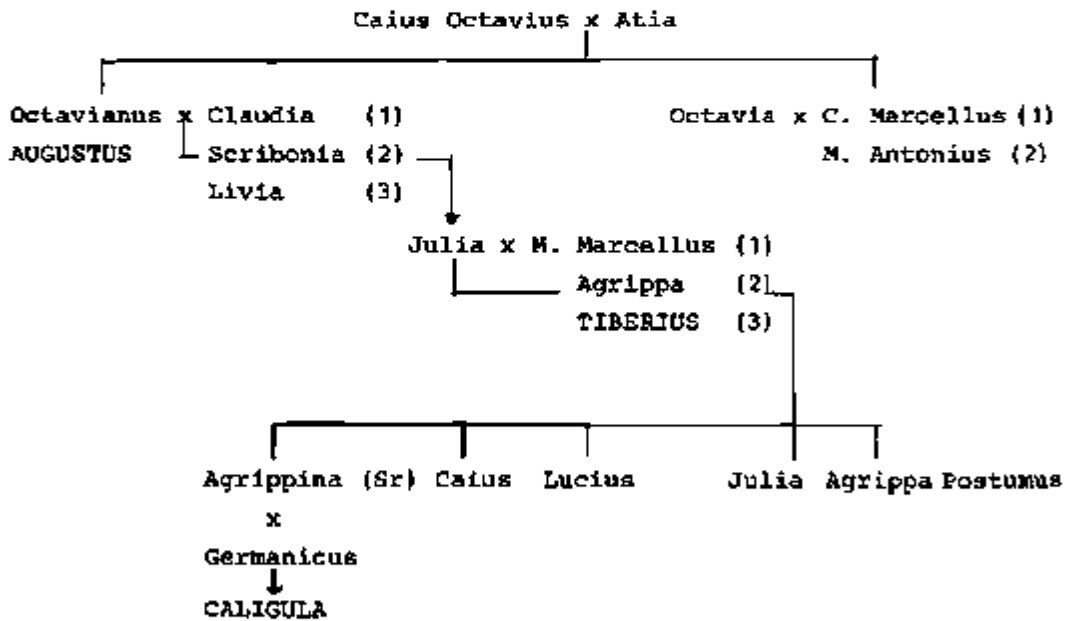
BMC, boekdeel Mysia, p. 103, nr. 85.

BIBLIOGRAFIE

1. J.B.A.A. BARTHELEMY, *Encyclopédie Roret*, vol. 1, Parijs, 1866.
2. Paul de BLAINVILLE, *Catalogue des Monnaies Romaines*, Antwerpen, 1954.
3. B.M.C., *British Museum Catalogue of Greek Coins*, Londen, 1873-1927.
4. Dr. J.W. FUCHS, *Van Goor's Encyclopedisch Woordenboek der Klassieke Oudheid*, Den Haag, 1976.
5. K. HATTINGLY en E.A. SYDENHAM, *Roman Imperial Coinage*, (RIC), vol. 1, Augustus-Vitellius en vol. 2, Vespasianus-Hadrianus, Londen, 1923.

6. David R. SEAR, *Roman Coins and their values*, Londen, 1974.
7. S.W. STEVENSON, *A Dictionary of Roman Coins*, Londen, 1964.
8. L. von MATT en H. KÜHNER, *Les Césars*, Parijs, 1965.

VORMING VAN HET KEIZERRIJK



Cyril LAENENS

Beeldenaars op Romeinse munten



1. Julius Caesar



2. Sextus Pompeius



3. Lepidus



4. Marcus Antonius



6. Octavianus

5. Cleopatra

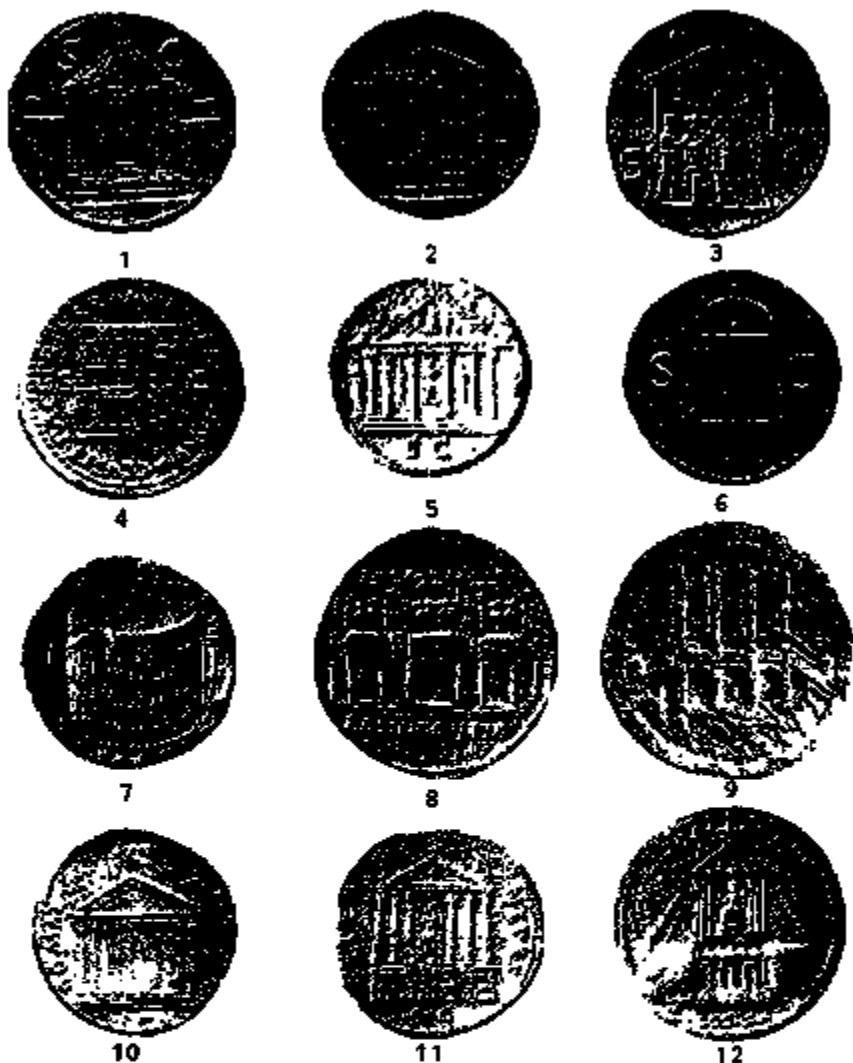


7. Augustus



8. Tiberius

9. Marcus Agrippa



Romeinse munten met afbeeldingen van monumentale bouwwerken

Augustus : 1. Tempel van Vesta. - Tiberius : 2. Tempel van Concordia. - Caligula : 3. Tempel van de vergoddelijkte Augustus. - Nero : 4. Tempel van Janus. - Vespasianus : 5. Tempel van Jupiter Capitolinus. - 6. Isistempel op de Campus Martius. - Titus : 7. Het Flavische Amphitheater. - Trajanus : 8. Basilica Ulpia. - Antoninus Pius : 9. Fons Aelius. - 10. Templum Urbis et Venetis. - 11. Tempel van de vergoddelijkte Faustina. - Alexander Severus : 12. Tempel van de Mars Ultor.